

ارائه برنامه راهبردی استقرار کاربری توسعه گردشگری طبیعت

در دریاچه سد کارون ۳ استان خوزستان

سحر رضایان*^۱ و سید علی جوزی^۲

۱- گروه محیط زیست، دانشگاه آزاداسلامی واحد شاهرود

۲- گروه محیط زیست، دانشگاه آزاداسلامی واحد تهران شمال

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۰۴/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۰۸/۳۰

چکیده

در این تحقیق، با هدف ارائه برنامه راهبردی دریاچه سد کارون ۳ ابتدا با تکمیل پرسشنامه کلاوسون در قالب روش هزینه سفر (TCM) کار ارزشگذاری و تجزیه و تحلیل شاخص تقاضای اکوتوریسم به انجام رسید. به این منظور تعداد ۲۲۰ عدد پرسشنامه کلاوسون در زمان حداکثر تقاضای تفرجگاهی (آبان ۱۳۸۹ لغایت مرداد ماه ۱۳۹۰) در منطقه مطالعاتی تکمیل گردید. نتایج این بررسی نشان داد ارزش تفرجگاهی محدوده سد کارون ۳ در زمان مطالعه ۳,۱۷۵,۸۵۰,۰۰۰ ریال در ماه پیش بینی می شود. به منظور ارائه راهبردهای کمی توسعه اکوتوریسم از روش برنامه ریزی راهبردی SWOT بهره گیری شد. به منظور وزن دهی عوامل داخلی و خارجی این روش در جداول ارزشیابی از روش تصمیم گیری چند معیاره استفاده شد. حاصل جمع امتیازات وزنی جداول ارزشیابی عوامل داخلی (IFE) ۳/۱۲ و ارزشیابی عوامل خارجی (EFE) ۱/۷۸ محاسبه گردید. با در نظر گرفتن نتایج حاصل از جدول QSPM استراتژی: " ایجاد فرصت های جدید شغلی بر مبنای پتانسیل های طبیعی و فرهنگی منطقه با هدف حمایت از صنایع دستی، صیانت از هویت فرهنگی و پیش گیری از مهاجرت افراد محلی به خارج از منطقه (ST4)" با امتیاز ۴/۷۸ به عنوان اولویت نخست توسعه اکوتوریسم در محدوده دریاچه سد کارون ۳ پیشنهاد گردید.

واژگان کلیدی:

برنامه ریزی راهبردی، روش تصمیم گیری چند هدفه، گردشگری طبیعت، سد کارون ۳

مقدمه

اکوتوریسم کوتاه شده ی عبارت **Ecological Tourism** است که در زبان فارسی طبیعت گردی نام گرفته و گرایشی نو در صنعت جهانگردی است. این گونه از جهانگردی ها فعالیت های فراغتی انسان را بیشتر در طبیعت امکان پذیر می سازد و مبتنی بر مسافرت های هدفمند همراه با دیدار و برداشت های فرهنگی و معنوی از جاذبه های طبیعی و لذت جویی از پدیده های گوناگون آن است (یغمائیان، ۱۳۸۲). در زمینه مطالعات برنامه ریزی راهبردی و ارزشگذاری در مناطق طبیعی و تفرجگاهی تاکنون مطالعات زیادی در دنیا و ایران به انجام رسیده است که در ذیل به برخی از مهم ترین آنها اشاره می شود:

Johansen و همکاران در سال ۲۰۰۸ میلادی به برنامه ریزی توسعه گردشگری طبیعت در پارک ملی آبی - خشکی **Table Mountain** کشور آفریقای جنوبی به روش ماتریس ذینفعان یا روش فریمن اقدام نمودند. در این مطالعه گروه تحقیقاتی پس از تشکیل جدول برنامه ریزی کمی راهبردی موسوم به (QSPM) **Quantitative Strategic Planning Matrix** به تدوین برنامه های توسعه راهبردی این منطقه مبتنی بر اولویت های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیک در قالب روش فریمن پرداختند (Johansen, 2005).

Kajanus و همکاران در زمینه ارائه برنامه مدیریت راهبردی توسعه توریسم در شهر "تورکو" کشور فنلاند مطالعه ای را با استفاده از روش تلفیقی **A⁺WOT** به انجام رساندند. در این مطالعه تلفیقی از روش های **SWOT** و **AHP** (Analytical Hierarchy Process) در برنامه ریزی راهبردی مورد استفاده قرار گرفت. تاکنون ارزشیابی جامع مبتنی بر اصول علمی در مناطق تفرجگاهی ایران همانطور که در کشورهای توسعه یافته معمول است به انجام نرسیده، علت آن را می توان در پیشینه کم اجرای مدیریت علمی تفرجگاه ها در ایران جستجو کرد.

- سعودی شهابی (۱۳۸۴) با استفاده از روش هزینه سفر ارزش تفرجگاهی تالاب انزلی را معادل ۱۲۴۵۰۴۰۰۰ ریال در سال برآورد کرد.

- ارزش تفرجی تالاب امیرکلايه در استان گیلان با استفاده از روش ارزشگذاری مشروط (Contingent Valuation Method) **(C.V.M)** معادل ۸۰۶۹۹۲۹۰۰۰ ریال در ماه تخمین گردید. (شادمان لاهیجی، ۱۳۸۴).

سد کارون ۳ در ۲۸ کیلومتری شرق شهرستان ایذه در استان خوزستان بر روی رودخانه کارون احداث شده است. حوزه آبریز سد کارون ۳ بخشی از حوزه آبریز رودخانه کارون است که بین طول های جغرافیائی "۳۴ و ۲۱ و ۴۹ درجه تا " ۳۷ و ۴۳ و ۵۰ درجه شرقی و عرض جغرافیائی " ۲۳ و ۱۴ و ۳۱ درجه تا " ۰۸ و ۲۸ و ۳۲ درجه شمالی محصور شده است. سدکارون ۳ در محدوده بین سد های کارون ۴ و کارون ۲ قرار دارد و در حقیقت بقاء سد کارون ۳ و حوزه زیستگاهی آن وابستگی کامل به میزان آب رها شده از سد کارون ۴ دارد. محدوده مورد بررسی از بالادست دریاچه سد کارون ۲ تا آخرین بخش دریاچه سد کارون ۴ حدوداً ۱۸۰ کیلومتر طول دارد. سدکارون ۳ از نوع بتنی دو قوسی با حجم مخزن ۱۵۰۰MCM، حجم کل ۲۷۵۰MCM و

طول دریاچه حدود ۵۵ کیلو متر است. ظرفیت تولید برق این سد ۲۰۰۰ مگا وات در سال است لذا از جمله مولدترین سدهای کشور محسوب می شود (آب منطقه ای خوزستان، ۱۳۸۵).

حوزه سد کارون ۳ دارای دو تیپ بوم سازگان آبی و خشکی - کوهستانی است. حوزه مطالعاتی سد کارون ۳ در بخش میانی رشته کوهستان زاگرس قرار دارد و پوشیده از جنگل‌های تنک بلوط (*Quercus sp.*)، بادام (*Amygdalus sp.*) و بنه (*Pistacia sp.*) است. در این محدوده ۱۳۷ گونه جانور مهره دار مشتمل بر: ۴۸ گونه پرنده، ۲۳ گونه پستاندار، ۵۳ گونه خزنده، ۴ گونه دوزیست و ۹ گونه آبی شناسایی شده است. شهرستان ایذه نزدیکترین و مهم ترین مرکز جمعیتی به سد کارون ۳ است. این شهرستان در شمال شرقی استان خوزستان واقع شده، از شمال غرب به شهرستان مسجدسلیمان، از شمال شرق به استان چهارمحال بختیاری و از جنوب به شهرهای دهدشت (در استان کهگیلویه و بویر احمد) و باغملک (در استان خوزستان) محدود می گردد (اداره کل حفاظت محیط زیست استان خوزستان، ۱۳۸۵). در تقسیمات کشوری حوزه آبریز کارون ۳ دارای ۳۰۲ پارچه آبدی مسکونی و متروکه است که ۲۴۸ پارچه آن دارای سکنه دائمی می باشند. رودخانه کارون از بخش شرقی وارد شهر ایذه می شود و پس از مشروب نمودن منطقه سوسن در محلی به نام امامزاده سلطان ابراهیم به دریاچه سد کارون ۳ می رسد. از دیگر رودخانه های منطقه می توان به رودهای ابوالعباس، رود زرد، مال آقا و قلعه تل اشاره کرد که همگی قابلیت ماهیگیری و تفرج آبی دارند. اقتصاد این منطقه به دلیل موقعیت طبیعی و کوهستانی بودن در درجه اول بر پایه دامداری و دامپروری استوار است و کشاورزی از درجه دوم اهمیت برخوردار است. مهم ترین جاذبه های باستانی و میراث فرهنگی محدوده مطالعاتی شامل مناطق: ۱- اشکفت سلمان، ۲- گورستان شیر سنگی و نگارکند شهسوار، ۳- کول فرح، ۴- تاق طویله، ۵- قلعه نورآباد، ۶- راسوند (راسفند)، ۷- نگارکند خنگ کمال وند، ۸- نگار کند شیوند، ۹- نگارکند خنگ یارعلی وند، ۱۰- کاروانسرای دهدز، ۱۱- نگارکند خنگ اژدر، ۱۲- قلعه کژدمک، ۱۳- آثار سوسن، ۱۴- تپه های زبرجد و سبزعلی، ۱۵- پل شالو، ۱۶- شیوند و ۱۷- قلعه تل می باشند. با توجه به اهمیت منطقه، تحقیق حاضر با هدف ارائه برنامه راهبردی استقرار کاربری توسعه گردشگری طبیعت در دریاچه سد کارون ۳ استان خوزستان انجام شده است.

مواد و روش ها

در این تحقیق برای تعیین ارزش تفرجگاهی منطقه، از روش هزینه سفر (TCM) (Travel Cost Method) منطقه ای استفاده شد. برای این هدف، ابتدا اطلاعاتی در زمینه تعداد بازدیدکنندگان و دفعات بازدیدها در زمان حداکثر تقاضا جمع آوری شد. در ادامه میانگین مسافت و زمان سفر (به صورت رفت و برگشت) محاسبه گردید و سپس به تعیین رابطه بین بعد مسافت، هزینه سفر و تعداد بازدیدکنندگان منطقه مبادرت گردید (بر این اساس تابع تقاضا برای متوسط بازدیدکنندگان برآورد شد).

در این تحقیق برای تعیین تعداد نمونه لازم جهت برآورد ارزش تفرجی از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده (Simple Random Sampling) استفاده شد. به این منظور ابتدا تعداد ۳۰ پرسشنامه به عنوان پیش آزمون در نقاط مختلف منطقه مورد مطالعه تکمیل شد و از محاسبه واریانس آن میزان تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان منطقه به منظور محاسبه ارزش تفرجی برآورد گردید. در ادامه با احتساب ضریب اطمینان ۹۰ و خطای ۳ درصد، تعداد نمونه‌های لازم با استفاده از رابطه "کوکران" (Cochran, 1997) به این صورت محاسبه شد (Moons, 2003; Fleming, 2008):

$$n = \frac{t^2 s^2}{d^2} = \frac{(0/90)^2 (0/227)^2}{(0/03)^2} = 219/95 \quad \text{رابطه (۱):}$$

در این رابطه:

t = ضریب اطمینان

d = خطای مطالعه بر حسب درصد

s² = واریانس

به این منظور پرسشنامه‌ای تحت عنوان پرسشنامه کلاوسون، مرکب از ۳۳ سوال تنظیم و در بهمن ماه ۱۳۸۷ لغایت اردیبهشت ۱۳۸۸ بین ۲۲۰ نفر بازدید کننده توزیع و تکمیل شد. تعدادی از پرسشنامه‌ها پس از مطالعه و بررسی دقیق به دلیل مخدوش بودن حذف شد و در نهایت تعداد ۱۰۵ عدد پرسشنامه جهت تحلیل نهائی نتایج مورد استفاده قرار گرفت. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات پرسشنامه‌ها از نرم افزارهای SPSS و Eviews استفاده شد.

در این تحقیق هزینه سفر (TC) برای منطقه مفروض j از رابطه ۲ محاسبه شد (Ashien, 2007; Shrestha, 2009):

رابطه (۲):

$$\begin{aligned} TC_{ij} &= TC(DC_{ij}, TTC_{ij}, F_i) \\ I &= J, \dots, n \\ J &= I, \dots, m \end{aligned}$$

در این رابطه DC هزینه‌های طی مسافت هر فرد فرضی I است که به مسافت طی شده و هزینه پرداختی بر اساس کیلومتر بستگی دارد. TC هزینه‌های سفر بوده که بستگی به مدت زمان دسترسی فرد I به آن منطقه و همچنین به زمان سپری شده وابسته است و F برابر با هزینه پرداخت شده در منطقه می باشد. در این رابطه می توان همبستگی میان تعداد بازدید با بعد مسافت و همچنین تعداد بازدید و هزینه سفر مورد نظر را محاسبه

و سپس برای تفرجگاه مورد نظر در قالب یک مدل پیشنهاد نمود. ارزش اقتصادی این تفرجگاه با استفاده از مدل ارائه شده در رابطه ۳ محاسبه گردید
(Chen, 2009; Chin chen, 2010):

$$VR = \sum_{z=i}^n N \cdot AP \quad \text{رابطه (۳):}$$

VR = ارزش تفرجگاه
 AP = قیمت ورودیه‌های فرضی
 N = تعداد بازدیدکنندگان
 n = تعداد ورودیه‌های در نظر گرفته شده

به منظور طرح ریزی برنامه مدیریت راهبردی سدکارون ۳ از روش (strength weakness, opportunity and treatment) SWOT بهره‌گیری شد. در اجرای این تکنیک مراحل ذیل به انجام رسید: نخست شناسایی عوامل داخلی و خارجی محیط تحت بررسی انجام شد. بدین منظور در گام نخست لازم بود تا عوامل موثر بر مدیریت اکوتوریسم سدکارون ۳ شناسایی و تجزیه و تحلیل گردند. با این هدف کار فهرست برداری و نهایی نمودن عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) با استعانت از پرسشنامه خبرگان به انجام رسید. در این روش ابتدا فهرست اولیه‌ای از عوامل داخلی و خارجی موثر بر راهبرد های توسعه اکوتوریسم منطقه تهیه شد. در ادامه از ۱۸ نفر از افراد مجرب که دارای حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد در زمینه‌های تخصصی محیط زیست، منابع طبیعی، علوم اقتصادی و یا مدیریت با حداقل ۱۰ سال سابقه فعالیت در زمینه‌های گردشگری یا تجربه فعالیت در منطقه تحت بررسی بودند (به عنوان گروه خبره) خواسته شد با استفاده از پرسشنامه، درخصوص عوامل داخلی و خارجی موثر بر توسعه صنعت اکوتوریسم منطقه اظهار نظر نمایند. با عنایت به اینکه موارد اشاره شده توسط گروه متخصص در قالب پرسشنامه‌های باز تکمیل شده بود، تیم تحلیل‌کننده به دسته‌بندی آرا و نظرات ایشان در قالب گزاره‌های خبری که قابل کاربرد در روش SWOT باشد پرداختند. سپس با دعوت قبلی از تکمیل‌کنندگان پرسشنامه ضمن تشریح هدف و تبیین روش مطالعه برای گروه خبره، نتایج کار تیم تحلیل‌کننده به استحضار گروه خبره رسید. بعد از شناسایی عوامل داخلی و خارجی و اولویت‌بندی و بارگذاری آنها، اطلاعات مربوط به عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) در جدول ارزشیابی عوامل داخلی موسوم به (IFE) (Internal Factor Evaluation) و یافته‌های مربوط به عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) در جدول ارزشیابی عوامل خارجی (EFE) (External Factor Evaluation) وارد شد. در جداول یاد شده در ستون اول فهرستی از عوامل داخلی و خارجی تنظیم گردید، در ستون دوم اوزان مربوط به هر یک از عوامل فهرست شده در جداول EFE و IFE طوری تکمیل شد که جمع اوزان متعلقه در هر جدول نرمال و برابر عدد یک باشد، کار وزن دهی بر پایه نظرات کارشناسی از طریق تکمیل صورت ریزه‌هایی بود که در جلسه کارگاهی پس از توجیه طرح از بین ۱۸ نفر کارشناس خبره برگزیده در تاریخ دوشنبه ۲۷ تیر ماه ۱۳۹۰ تکمیل گردید. در ستون سوم درجه بندی یا امتیاز هریک از عوامل به نحو ذیل به انجام رسید: به هر یک از عوامل براساس نظرات پاسخ‌دهندگان امتیازی از ۵ (بسیار خوب) تا ۱ (ضعیف) داده شد. در ستون چهارم امتیاز موزون هر عامل، از حاصلضرب ستون دوم در

ستون سوم حاصل شد و سرانجام امتیاز وزنی کل مجموعه تحت بررسی جمع گردید (جداول ۱ و ۲). پس از تکمیل جداول IFE (ارزشیابی عوامل داخلی) و EFE (ارزشیابی عوامل خارجی) که به مثابه مرحله ورود اطلاعات (Input Stage) شناخته می‌شوند، لازم بود تا جداول EFE و IFE با یکدیگر تلفیق شوند. این مرحله با هدف تبیین راهبردهای مبتنی بر عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) با عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) به انجام رسید (جدول ۳). در پایان این مرحله بعد از بررسی و ترکیب پارامترهای T, O, W, S گروه تحلیل‌کننده به چهار نوع راهبرد قابل تصور نائل گردید که عبارتند از: راهبردهای SO (تهاجمی)، راهبردهای ST (رقابتی)، راهبردهای WO (محافظه کارانه) و راهبردهای WT (تدافعی). با توجه به اینکه در پیشنهاد هر راهبرد تنها یک عامل داخلی و یک عامل خارجی دخیل است، در پایان مرحله برنامه ریزی راهبردی، جدول کمی برنامه ریزی راهبردی موسوم به جدول QSPM طرح ریزی شد (جدول ۴). در این جدول تاثیر سایر عوامل داخلی و خارجی محیط بر راهبرد پیشنهادی پیش بینی و نمره جذابیت (AS) (Attractive Scores) هر راهبرد در بازه یک تا چهار اعطا گردید. در این فرآیند نمره ۴ به معنای جذابیت یا امکانپذیری حداکثر و نمره یک به حداقل جذابیت اطلاق می‌گردد. در پایان از جمع نمرات جذابیت مربوط به هر استراتژی در ستون مربوطه، نمره جذابیت کل (Total Attractive Scores) (TAS) محاسبه و اولویت اجرای راهبردهای برتر تعیین گردید.

نتایج

اولین اقدام جهت ارزشگذاری اقتصادی محدوده سد کارون ۳، شناسایی و طبقه بندی جاذبه های گردشگری عرصه تحت بررسی بود. نتایج حاصل از تحلیل اطلاعات پرسشنامه ها نشان می دهد ۵۸/۶۶ درصد از کل مراجعین به محدوده دریاچه سد از شهرستان ایذه و ۳۱/۷۹ درصد از شهر اهواز به این منطقه عزیمت نموده اند. حدود ۸۳/۱۹ درصد از بازدیدکنندگان منطقه اذعان نمودند، که به منظور تفریح به این منطقه آمده اند. ۶۸/۶۷ درصد از بازدیدکنندگان مرد و مابقی زن بودند. هم چنین ۷۳/۶۶ درصد از بازدیدکنندگان دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. ۶۳/۴۶ درصد از بازدیدکنندگان تنها برای چند ساعت به منطقه مراجعه نموده و غالب بازدیدکنندگان کارمند بودند (۶۹/۷۷ درصد). بر اساس خود اظهاری مراجعین ۷۴/۲۵ درصد از بازدیدکنندگان درآمدی بین ۳ میلیون تا ۵ میلیون ریال در ماه داشتند. در همین حال ۳۳/۶۹ درصد از مراجعین اعلام آمادگی نمودند که در صورت تامین و تجهیز امکانات خدمات رسانی حاضر به پرداخت ورودیه جهت بازدید از امکانات گردشگری منطقه هستند. این گروه از افراد ورودیه مناسب جهت منطقه را به میزان ۵۰ هزار ریال تا ۱۰۰ هزار ریال می دانند. هزینه دسترسی و اقامت ۸۱/۴۹ درصد از بازدید کنندگان منطقه بین ۳۰۰ تا ۵۰۰ هزار ریال به ازای هر نفر در روز پیش بینی شده است.

جهت تجزیه و تحلیل اقتصادی کاربری اکوتوریسم در محدوده مطالعاتی مدلی متشکل از ۲۱ متغیر پیش بینی شد تا از این طریق بتوان روابط بین داده‌های مآخوذه از پرسشنامه کلاوسون و مشاهدات محققین از محل مطالعه را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. جهت انجام تجزیه و تحلیل این مدل از روش حذف رو به عقب که در برگیرنده تمامی متغیرها می‌باشد استفاده گردید. پیش از به کارگیری روش حذف رو به عقب، ابتدا داده‌هایی که سبب بروز خطا در تجزیه و تحلیل می‌شدن (۹ داده مخدوش کننده) بر اساس نظر کارشناس حذف گردید. در این محاسبه ضریب اطمینان (R) ۹۰ درصد در نظر گرفته شد. بر این اساس مدل انتخابی، روائی حدود ۹۰ درصد از داده‌ها را توجیه نمود. در رابطه ۴ معادله رگرسیونی برآورد شده برای محدوده مطالعاتی ارائه شده است:

$$Y = 114/646 V - 326/487 C - 103/950 P + 2484/639 D \quad \text{رابطه (۴):}$$

$$Y = \text{ (} t = 26/977 \text{)} \quad D = \text{فاصله برحسب کیلومتر (} t = -17/965 \text{)}$$

$$P = \text{ (} t = 2/765 \text{)} \quad V = \text{تعداد دفعات بازدید (} t = -1/818 \text{)}$$

$$C = \text{ (} t = -2/473 \text{)} \quad \text{میزان تحصیلات}$$

• محاسبه هزینه دسترسی با بعد مسافت

تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته نشان داد که مقدار ضریب همبستگی بین هزینه دسترسی بازدیدکنندگان با بعد مسافت ۰/۹۱۶ است. این میزان بیان کننده رابطه خطی مستقیم بین دو پارامتر مورد بررسی است. بدین معنا که هر چه فاصله از منطقه تفرجگاهی بیشتر شود هزینه دسترسی بازدیدکنندگان نیز افزایش می‌یابد. شکل ۱ خط رگرسیونی بین این دو متغیر را نمایش می‌دهد و معادله خط آن نیز در رابطه ۵ نمایش داده شده است. فاصله میان دو خط اطراف خط رگرسیون پیش بینی ضریب اطمینان ۹۰ درصد را تایید می‌کند.

رابطه (۵):

$$Y = 2228/978 X - 6608/20$$

$$Y = \text{ (} t = -28/192 \text{)} \quad \text{هزینه دسترسی محدوده سد کارون ۳ بر حسب تومان}$$

$$X = \text{ (} t = 30/758 \text{)} \quad \text{بعد مسافت بر حسب کیلومتر}$$

• محاسبه هزینه دسترسی با تعداد دفعات بازدید

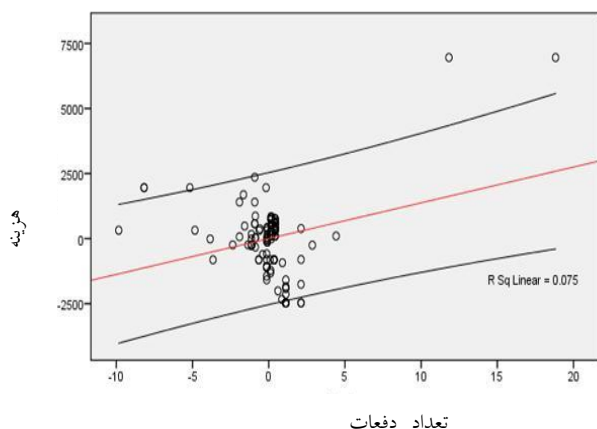
نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها نشان داد که مقدار ضریب همبستگی ناشی از مولفه‌های هزینه دسترسی بازدیدکنندگان با تعداد دفعات بازدید ۰/۵۱۹- است که بیان کننده رابطه خطی معکوس بین این عوامل می‌باشد. شکل ۲ خط رگرسیونی بین این دو متغیر را نمایش می‌دهد. معادله خط آن نیز در رابطه شماره ۶ ارائه شده است. فاصله میان دو خط اطراف خط رگرسیون نیز حدود اطمینان ۹۰ درصد را تصدیق می‌نماید.

رابطه (۶):

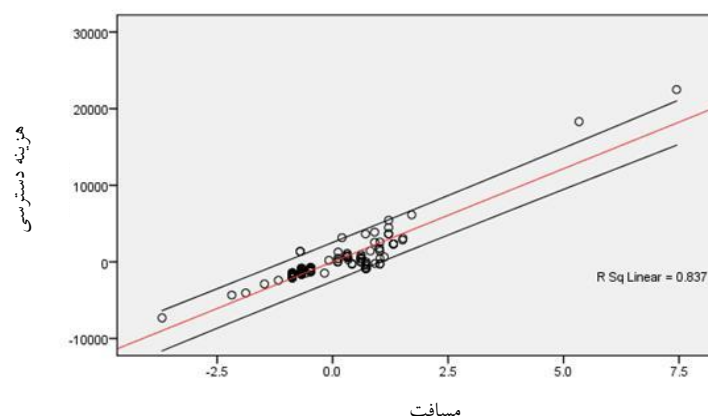
$$Y = 28554/925 - 596/975 X$$

$Y =$ هزینه دسترسی بازدیدکنندگان محدوده سد کارون ۳ بر حسب تومان ($t = -۷/۶۵۶$)

$X =$ تعداد نا؛ دیدکنندگان، بر حسب نفر ($t = ۹/۶۲۰$)

شکل ۲- معادله خط رگرسیونی بین هزینه دسترسی و تعداد دفعات بازدید

شکل ۱- معادله خط رگرسیونی بین هزینه دسترسی و بعد مسافت

● محاسبه تعداد دفعات بازدید با بعد مسافت

تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها نشان می‌دهد که مقدار ضریب همبستگی بین تعداد دفعات بازدید با بعد مسافت $-۰/۶۲۷$ است. این مقدار نشان دهنده رابطه خطی معکوس بین تعداد دفعات بازدید با بعد مسافت است. بدین معنا که با افزایش فاصله از تفرجگاه تعداد دفعات بازدید کاهش می‌یابد. شکل ۳ خط رگرسیونی بین این دو متغیر را نمایش می‌دهد. معادله خط نیز در رابطه ۷ دیده می‌شود.

رابطه (۷):

$$Y = ۸۵/۷۵۹ - ۱/۴۸۱ X$$

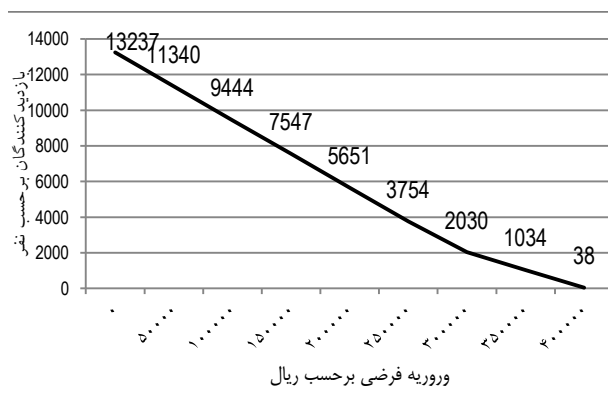
$Y =$ تعداد بازدیدکنندگان بر حسب نفر ($t = ۱۸/۴۲۶$)

$X =$ فاصله از محدوده سد کارون ۳ بر حسب کیلومتر ($t = -۱۰/۲۹۵$)

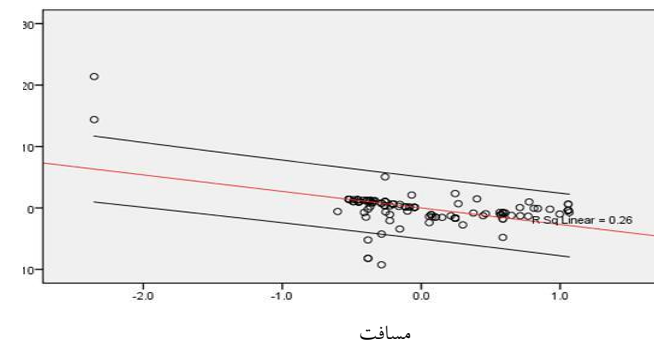
از تحلیل اقتصادی مولفه‌های تفرجگاهی محدوده سد کارون ۳ بویژه بررسی رابطه بین متوسط هزینه دسترسی و تعداد دفعات بازدید نتیجه می‌شود که رفتار بازدیدکنندگان نسبت به تغییر هزینه متفاوت است. به منظور بررسی این رابطه، ورودیه‌های فرضی مختلفی برای تفرجگاههای طبیعی و اماکن تاریخی- فرهنگی منطقه مورد مطالعه در نظر گرفت تا تعداد بازدیدکنندگان منطقه در قبال افزایش ورودیه‌های فرضی پیش بینی و تحلیل شوند. مقدار ورودیه‌های فرضی با توجه به میزان تمایل به پرداخت توسط بازدیدکنندگان تعیین و نتایج بدست آمده از طریق روش P.Test مشخص گردید. میزان ورودیه‌های فرضی ۵۰، ۱۰۰، ۱۵۰، ۲۰۰، ۲۵۰، ۳۰۰، ۳۵۰ و ۴۰۰ هزار ریال در نظر گرفته شد تا رفتار بازدیدکنندگان در قبال افزایش ورودیه به دقت

مورد مطالعه قرار گیرد. برای ترسیم منحنی تقاضای محدوده سد کارون ۳ میزان ورودیه‌های فرضی به متوسط هزینه دسترسی اضافه شد. در شکل ۴ منحنی تقاضای منطقه مطالعاتی نمایش داده شده است.

شکل ۴- منحنی تقاضای تفرجگاهی محدوده سد کارون ۳

شکل ۳- معادله خط رگرسیونی بین تعداد بازدید و بعد مسافت محدوده سد کارون ۳

منحنی تقاضای تفرجگاهی محدوده سد کارون ۳ بیانگر این اصل مهم است که هرگاه هزینه‌های جانبی افزایش پیدا کند، پیش بینی می‌شود شمار بازدیدکنندگان کاهش یافته و در نهایت به نقطه‌ای می‌رسد که تمایل به استفاده از تفرجگاه وجود نخواهد داشت. با محاسبه سطح زیر منحنی تقاضای منطقه می‌توان ارزش تفرجگاهی عرصه تحت بررسی را به شکل ماهانه محاسبه کرد. در رابطه ۸ مدل محاسبه سطح زیر منحنی تقاضای تفرجگاهی نشان داده شده است.

رابطه (۸):

$$VR = \sum_{z=i}^n N \cdot AP$$

VR = ارزش تفرجی تفرجگاه

N = تعداد بازدیدکنندگان

AP = قیمت ورودیه‌های فرضی

n = تعداد ورودیه‌های در نظر گرفته شده

$$VR = ۳۰۰۰ و ۸۵۰ و ۱۷۵ و ۳ ریال$$

ارزش تفرجگاهی محدوده سد کارون ۳ در زمان مطالعه برابر ۸۷۹،۵۵۰،۵۵۰ ریال در ماه پیش بینی می‌گردد. در ادامه فهرستی از عوامل داخلی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدات) توسط کارگروه ۱۸ نفره خبرگان واجد مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر و یا افراد دارای دست کم ۱۰ سال سابقه فعالیت در منطقه تنظیم گردید. حاصل عملکرد این کار گروه که به عنوان گروه خبره شناخته می‌شوند پیش بینی پنج قوت و هشت ضعف درون ساختاری و فهرست چهار فرصت و نه تهدید به مثابه عوامل خارجی در زمینه برنامه

ریزی اکوتوریسم محدوده تحت بررسی در زمان مطالعه است. در گام بعد جداول ارزشیابی عوامل داخلی و خارجی تشکیل و کار نمره دهی و وزن دهی به فاکتورهای داخلی و خارجی انجام پذیرفت. در جدول‌های شماره ۱ و ۲ نتایج ارزشیابی عوامل داخلی و خارجی ارائه شده است. همچنان که ملاحظه می‌شود (جدول ۱) "جاذبه‌های طبیعی منحصر به فرد منطقه" با وزن ۰/۱۳ به عنوان مهمترین قوت، "وجود شکارچیان و صیادان غیر مجاز بومی در منطقه" به همراه "کمبود امکانات زیربنایی جهت توسعه گردشگری طبیعت در منطقه (جاده دسترسی، اقامتگاه و...)" با ضرایب مشابه ۰/۱۲ به عنوان مهمترین ضعف‌های محدوده تحت بررسی، تعیین گردید. هم چنین ایجاد فرصت‌های جدید شغلی و درآمد ارزی برای منطقه و کشور با توجه به ظرفیت‌های موجود در منطقه "با وزن ۰/۱۲ به عنوان بارزترین فرصت و "مشخص نبودن متولی اصلی گردشگری طبیعت در منطقه و ناهماهنگی سازمان‌های ذیربط" با وزن ۰/۱۱ به عنوان مهمترین تهدید خارجی به مثابه یک عامل بازدارنده توسعه گردشگری طبیعت در منطقه به شمار می‌رود. بر اساس الگوی روش برنامه ریزی SWOT، به هریک از عوامل داخلی و خارجی همانند آنچه در ستون سوم جدول‌های ۲ و ۳ ملاحظه می‌شود امتیازاتی در دامنه اعداد طبیعی یک تا پنج داده شد. در ستون چهارم حاصلضرب بین وزن در امتیاز هر عامل محاسبه گردید. همانطور که در جدول ارزشیابی عوامل داخلی ملاحظه می‌شود حاصل جمع امتیاز وزنی این عوامل ۳/۱۲ می‌باشد. این عدد مبین آن است که با عنایت به بزرگتر بودن عدد حاصله نسبت به عدد مبنایی ۲/۵ در الگوی روش، در مجموع قوت‌های منطقه نسبت به ضعف‌های آن پیش بینی شده آن، برتری داد. برخوردار است. در مورد عوامل خارجی در جدول EFE دستیابی به امتیاز ۱/۷۸ در حاصل جمع امتیاز وزنی نشان دهنده تفوق نسبی تهدیدها پیش بینی شده در قیاس با فرصت‌های خارجی است.

جدول ۱- ارزشیابی عوامل داخلی (IFE) منطقه تفرجگاهی محدوده سد کارون ۳

ردیف	عوامل داخلی	وزن	امتیاز	امتیاز وزنی
قوت‌ها				
۱	جاذبه‌های طبیعی منحصر به فرد منطقه (S1)	۰/۱۳	۵	۰/۶۵
۲	وجود ابنیه تاریخی - فرهنگی در محدوده مطالعاتی (S2)	۰/۱۲	۵	۰/۶۰
۳	رایگان بودن بازدید از اماکن طبیعی و تاریخی - فرهنگی منطقه در زمان حاضر (S3)	۰/۰۲	۳	۰/۰۶
۴	فرهنگ بالای پذیرش گردشگران از سوی مردم بومی (S4)	۰/۰۳	۴	۰/۱۲
۵	وجود منبع غنی آبزیان در دریاچه سد به منظور بهره برداری‌های تفریحی و ماهیگیری ورزشی (S5)	۰/۰۳	۳	۰/۰۹
۶	توسعه مراکز تفریحی و ورزشی متناسب در منطقه (احداث پیست اسکی در ارتفاعات منطقه، سایت ورزش‌های آبی، ماهیگیری و ...) S6	۰/۰۸	۳	۰/۲۴
ضعف‌ها				
۱	نبود یک برنامه جامع مدیریت اکوتوریسم در محدوده مطالعاتی (W1)	۰/۰۷	۲	۰/۱۴
۲	کمبود امکانات زیربنایی جهت توسعه گردشگری طبیعت در منطقه (جاده دسترسی، اقامتگاه و...) W2	۰/۱۲	۱	۰/۱۲
۳	ضعف در تسهیلات حمل و نقل و جابجایی در منطقه (W3)	۰/۰۴	۲	۰/۰۸

۰/۱۲	۱	۰/۱۲	وجود شکارچیان و صیادان غیر مجاز بومی در منطقه (W4)	۴
۰/۱۰	۲	۰/۰۵	کمبود راهنمایان متخصص گردشگری طبیعت در منطقه (W5)	۵
۰/۰۸	۱	۰/۰۸	بیکاری و مهاجرت روستائیان منطقه (W6)	۶
۳/۱۲	-	۱	جمع	

$$IFE = 3/12$$

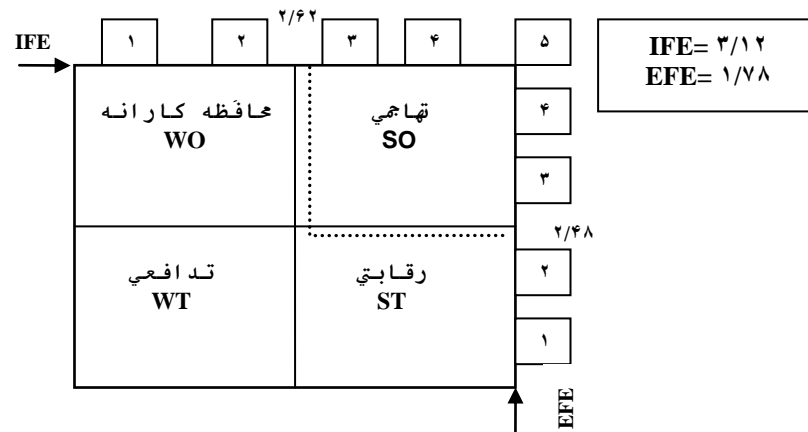
جدول ۲- ارزشیابی عوامل خارجی (EFE) منطقه تفرجگاهی محدوده سد کارون ۳

امتیاز وزنی	امتیاز	وزن	عوامل خارجی	ردیف
فرصت‌ها				
۰/۶۰	۵	۰/۱۲	ایجاد فرصت‌های جدید شغلی و درآمد ارزی برای منطقه و کشور با توجه به پتانسیل‌های موجود در منطقه (O1)	۱
۰/۲۷	۳	۰/۰۹	ترویج فرهنگ بومی و گسترش صنایع محلی در منطقه (O2)	۲
۰/۳۰	۳	۰/۱۰	سرمایه‌گذاری در منطقه از طریق احداث تأسیسات زیر بنایی گردشگری (O3)	۳
تهدیدات				
۰/۰۶	۱	۰/۰۶	عدم رعایت حریم دریاچه سد و اجرای پروژه‌های عمرانی و صنعتی در مجاورت سد (به ویژه اجرای پروژه‌های نفت و گاز) T1	۱
۰/۰۸	۲	۰/۰۴	تبلیغات کم و نامناسب جهت معرفی جاذبه‌های گردشگری طبیعت منطقه در داخل و خارج از کشور (T2)	۲
۰/۱۶	۲	۰/۰۸	طغیان رودخانه‌های منطقه، وقوع سیلاب‌های فصلی و آبگرفتگی (T3)	۳
۰/۰۹	۱	۰/۰۹	فاصله نسبی محدوده مطالعاتی از مراکز بزرگ جمعیتی کشور (T4)	۴
۰/۱۴	۲	۰/۰۷	وجود تعارضات قانونی بین سازمان‌ها و بهره‌برداران غیر مجاز از منابع گردشگری منطقه (T5)	۵
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	احتمال شکسته شدن سد در اثر وقوع حوادث غیر مترقبه و بلایای طبیعی (T6)	۶
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	فرسایش، رسوبگذاری و ناپایدار شدن شیب‌های تند مشرف به دریاچه سد (T7)	۷
۰/۲۲	۲	۰/۱۱	مشخص نبودن متولی اصلی گردشگری طبیعت در منطقه و ناهماهنگی سازمان‌های ذیربط (T8)	۸
۰/۲۰	۲	۰/۱۰	عدم اطمینان بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری منطقه (T9)	۹
۱/۷۸	-	۱	جمع	

$$EFE = 1/78$$

همانطور که در شکل ۵ ملاحظه می‌شود اعداد حاصل از مجموع امتیاز وزنی جدول‌های ارزشیابی عوامل داخلی و خارجی در زمان برنامه ریزی، منطقه را در محیط رقابتی قرار داده است. در این شکل نمره حاصل از عوامل داخلی بر محور افقی (محور X) و حاصل جمع امتیازات عوامل خارجی بر محور عمودی (محور Y) قرار گرفت. استقرار وضعیت راهبردی منطقه مطالعاتی در محیط رقابتی مبین آن است که ظرفیت‌های داخلی منطقه به منظور

تقابل با تهدیدات خارجی سیر نزولی یافته یا مغفول مانده اند. از اینرو در هنگام برنامه ریزی، استخراج راهبردهای مبتنی بر محیط رقابتی در اولویت قرار گرفت.

شکل ۵- وضعیت کنونی اکوتوریسم در محدوده دریاچه سد کارون ۳ در ماتریس برنامه ریزی راهبردی

SWOT

جدول ۳- مرحله تلفیق عوامل داخلی و خارجی مربوط به منطقه تفرجگاهی محدوده سد کارون ۳

نقاط ضعف (W)	نقاط قوت (S)	عوامل داخلی	عوامل خارجی
<p>- نبود یک برنامه جامع مدیریت اکوتوریسم در محدوده مطالعاتی (W1)</p> <p>- کمبود امکانات زیربنایی جهت توسعه گردشگری طبیعت در منطقه (جاده دسترسی، آقامتگاه و... W2)</p> <p>- ضعف در تسهیلات حمل و نقل و جابجایی در منطقه (W3)</p> <p>- وجود شکارچیان و صیادان غیر مجاز بومی در منطقه (W4)</p> <p>- کمبود راهنمایان متخصص گردشگری طبیعت در منطقه (W5)</p> <p>- یکبارگی و مهاجرت روستائیان منطقه (W6)</p>	<p>- جاذبه های طبیعی منحصر به فرد منطقه (S1)</p> <p>- وجود ابنیه تاریخی - فرهنگی در محدوده مطالعاتی (S2)</p> <p>- رایگان بودن بازدید از اماکن طبیعی و تاریخی- فرهنگی منطقه در زمان حاضر (S3)</p> <p>- فرهنگ بالای پذیرش گردشگران از سوی مردم بومی (S4)</p> <p>- وجود منبع غنی آبیان در دریاچه سد به منظور بهره برداری های تفریحی و ماهیگیری ورزشی (S5)</p> <p>- توسعه مراکز تفریحی و ورزشی متناسب در منطقه (احداث پیست اسکی در ارتفاعات منطقه، سایت ورزش های آبی، ماهیگیری و ... S6)</p>	<p>ایجاد فرصت های جدید شغلی و درآمد ارزی برای منطقه و کشور در صورت معرفی منطقه به گردشگران داخلی و خارجی (O1)</p> <p>- ترویج فرهنگ بومی و گسترش صنایع محلی در منطقه (O2)</p> <p>- سرمایه گذاری در منطقه از طریق احداث تأسیسات زیر بنایی گردشگری (O3)</p>	<p>فرصت ها (O)</p>
<p>راهبردهای محافظه کارانه (WO)</p>	<p>راهبردهای تهاجمی (SO)</p>		
<p>۱- ارتقای سطح امنیت منطقه و تنویر افکار عمومی از طریق اطلاع رسانی از طریق رسانه ها و پایگاههای اینترنتی (WO1).</p> <p>۲- آموزش بومیان منطقه جهت راهنمایی گردشگران ورودی به منطقه (WO2).</p> <p>۳- تهیه جزوات و کتابچه های راهنما جهت معرفی جاذبه های گردشگری منطقه (WO3).</p> <p>۴- تعیین تکلیف تولید گردشگری منطقه جهت تدوین برنامه جامع مدیریت گردشگری و ایجاد زیر ساخت های توسعه این صنعت (WO4).</p> <p>۵- اعمال نظارت صحیح بر اجرای آیین نامه های رعایت از حریم سد (WO5).</p> <p>۶- تامین بودجه مورد نیاز جهت حفاظت از جاذبه های گردشگری منطقه از طریق درآمدهای حاصل از ورود گردشگران (WO6).</p>	<p>۱- توسعه شبکه راههای منطقه با تاکید بر احداث دسترسی به سایت های گردشگری طبیعت (SO1).</p> <p>۲- بهره گیری از آداب و رسوم و فرهنگ غنی افراد محلی در پیشبرد برنامه های توسعه گردشگری طبیعت در منطقه (SO2).</p> <p>۳- تدوین مقررات خاص جهت حفاظت کیفی منابع آب سد (SO3).</p> <p>۴- بهره جستن از توانمندیهای سازمان های مردم نهاد (NGO) جهت جلب گردشگر طبیعت و راهنمایی گردشگران داخلی و خارجی (SO4).</p> <p>۵- تعیین پتانسیل و توان اکولوژیکی منطقه مطالعاتی با هدف تعیین ظرفیت برد گردشگری طبیعت در زمان حداکثر تقاضا (SO5).</p>	<p>- ایجاد فرصت های جدید شغلی و درآمد ارزی برای منطقه و کشور در صورت معرفی منطقه به گردشگران داخلی و خارجی (O1)</p> <p>- ترویج فرهنگ بومی و گسترش صنایع محلی در منطقه (O2)</p> <p>- سرمایه گذاری در منطقه از طریق احداث تأسیسات زیر بنایی گردشگری (O3)</p>	<p>فرصت ها (O)</p>
<p>راهبردهای تدافعی (WT)</p>	<p>راهبردهای رقابتی (ST)</p>	<p>تهدیدات (T)</p>	<p>تهدیدات (T)</p>
<p>۱- هماهنگی ارگان های ذیربط جهت ساماندهی وضعیت گردشگری منطقه (WT1).</p> <p>۲- پیش بینی طرح های کارآفرین در منطقه با توجه به ساختارهای طبیعی و فرهنگی منطقه به منظور جلب سرمایه گذاری دولتی و بخش خصوصی (WT2).</p> <p>۳- لحاظ نمودن اولویت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرستان ابذه در طرح های کالبدی و جامع کشور (WT3).</p> <p>۴- تدوین برنامه های راهبردی محیط زیستی به منظور کنترل تراکم جمعیتی، انتشار آلاینده ها و تغییر کاربری اراضی (WT4).</p> <p>۵- برگزاری کارگاههای مشارکتی- آموزشی بمنظور ارتقاء فرهنگ گردشگری و ترویج فرهنگ بومی (WT5).</p> <p>۶- حفظ تنوع زیستی منطقه بویژه آبیان دریاچه سد و پیش بینی تهدیداتی بمنظور جلوگیری از پدیده یوتریفیکاسیون (WT6).</p>	<p>۱- جلب سرمایه گذاری بخش خصوصی از طریق ارائه تسهیلات بانکی با دوره بازگشت طولانی مدت (ST1).</p> <p>۲- تلاش در جهت اعتدالی امنیت، تنویر افکار عمومی و معرفی جاذبه های گردشگری منطقه در ابعاد ملی و بین المللی (ST2).</p> <p>۳- تدوین برنامه جامع مدیریت توسعه اکوتوریسم منطقه مطالعاتی به شکل قابل اجرا به منظور بهره گیری متناسب از منابع طبیعی و فرهنگی منطقه بنا کمترین آثار تخریبی (ST3).</p> <p>۴- ایجاد فرصت های جدید شغلی بر مبنای پتانسیل های طبیعی و فرهنگی منطقه با هدف حمایت از صنایع دستی، صیانت از هویت فرهنگی و پیش گیری از مهاجرت افراد محلی به خارج از منطقه (ST4).</p> <p>۵- اجرای طرح های آبخیزداری جهت کنترل فرسایش و پایداری عرصه های اطراف دریاچه سد (ST5).</p>	<p>- عدم رعایت حریم دریاچه سد و اجرای پروژه های عمرانی و صنعتی در مجاورت سد (به ویژه اجرای پروژه های نفت و گاز) T1</p> <p>- تبلیغات کم و نامناسب جهت معرفی جاذبه های گردشگری طبیعت منطقه در داخل و خارج از کشور (T2)</p> <p>- طغیان رودخانه های منطقه، وقوع سیلاب های فصلی و آبرفتگی (T3)</p> <p>- فاصله نسبی محدوده مطالعاتی از مراکز بزرگ جمعیتی کشور (T4)</p> <p>- وجود تعارضات قانونی بین سازمان ها و بهره برداران غیر مجاز از منابع گردشگری منطقه (T5)</p> <p>- احتمال شکسته شدن سد در اثر وقوع حوادث غیر مترقبه و بلایای طبیعی (T6)</p> <p>- فرسایش، رسوبگذاری و ناپایدار شدن شیب های تند مشرف به دریاچه سد (T7)</p> <p>- مشخص نبودن متولی اصلی گردشگری طبیعت در منطقه و ناهماهنگی سازمان های ذیربط (T8)</p> <p>- عدم اطمینان بخش خصوصی جهت سرمایه گذاری در بخش گردشگری منطقه (T9)</p>	<p>تهدیدات (T)</p>

به منظور تدوین راهبردهای قابل اجرا در محیط رقابتی، در مرحله تلفیق تلاش شد با بهره‌گیری از عوامل داخلی و خارجی فهرست شده در جداول IFE و EFE، راهبردهایی عملیاتی توسط تیم تحلیل‌کننده اندیشیده شود. بر این اساس پنج استراتژی تهاجمی و رقابتی و شش راهبرد عملیاتی محافظه‌کارانه و تدافعی پیش‌بینی گردید (جدول ۳). با عنایت به اولویت راهبردهای رقابتی (محیط ST)، تلاش گردید در مرحله پایانی به منظور تحلیل نتایج در جدول برنامه ریزی کمی راهبردی موسوم به جدول QSPM از راهبردهای پنج‌گانه محیط رقابتی استفاده شود. همانطور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود در جدول برنامه ریزی کمی راهبردی تلاش شد تاثیر سایر عوامل داخلی و خارجی محیط تحت بررسی بر راهبردهای محیط منتخب (رقابتی) بررسی شود. بدین منظور ضمن فهرست کردن تمامی عوامل داخلی و خارجی کوشش گردید اثر تقویت‌کننده یا بازدارنده هر عامل تحت عنوان نمره جذب (که در جدول شماره ۴ با حروف AS مشخص شده است) در انتخاب راهبرد اجرایی مد نظر قرار گیرد. میزان این تأثیرات با ارقام ۱ تا ۵ امتیازدهی شد. با ضرب امتیازات نمره جذب (AS) در وزن هر عامل (برگرفته شده از جداول IFE و EFE)، نمره جذابیت کل یا TAS محاسبه گردید. در ادامه از جمع نمرات جذابیت کل هر راهبرد، اولویت اجرای هر راهبردی تعیین شد. در این راستا راهبرد "ایجاد فرصت‌های جدید شغلی بر مبنای پتانسیل‌های طبیعی و فرهنگی منطقه با هدف حمایت از صنایع دستی، صیانت از هویت فرهنگی و پیش‌گیری از مهاجرت افراد محلی به خارج از منطقه (ST4)" با امتیاز ۴ به عنوان اولویت نخست توسعه اکوتوریسم در محدوده دریاچه سد کارون ۳، استراتژی (ST1) با موضوع "جلب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از طریق ارائه تسهیلات بانکی با دوره بازگشت طولانی مدت" با نمره جذابیت کل ۳/۸۱ و راهبرد "تلاش در جهت اعتلای امنیت، تنویر افکار عمومی و معرفی جاذبه‌های گردشگری منطقه در ابعاد ملی و بین‌المللی (ST2)" با امتیاز مأخوذه ۲/۹۰ به عنوان سومین اولویت در برنامه توسعه محدوده دریاچه سد کارون ۳ برگزیده شد.

جدول ۴- برنامه ریزی کمی راهبردی (QSPM) در محدوده دریاچه سد کارون ۳

راهبرد ST5		راهبرد ST4		راهبرد ST3		راهبرد ST2		راهبرد ST1		وزن	عوامل داخلی و خارجی
TAS	A S	TAS	A S	TAS	AS	TAS	A S	TAS	AS		
۰/۱۳	۱	۰/۵۲	۴	۰/۲۶	۲	۰/۳۹	۳	۰/۵۲	۴	۰/۱۳	قوت‌ها جاذبه‌های طبیعی منحصر به فرد منطقه (S1)
۰/۱۲	۱	۰/۴۸	۴	۰/۲۴	۲	۰/۳۶	۳	۰/۴۸	۴	۰/۱۲	وجود ابنیه تاریخی - فرهنگی در محدوده مطالعاتی (S2)
۰/۰۲	۱	۰/۰۶	۳	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۶	۳	۰/۰۲	رایگان بودن بازدید از اماکن طبیعی و تاریخی - فرهنگی منطقه در زمان حاضر (S3)
۰/۰۳	۱	۰/۱۲	۴	۰/۰۶	۲	۰/۰۹	۳	۰/۰۹	۳	۰/۰۳	فرهنگ بالای پذیرش گردشگران از سوی مردم بومی (S4)
۰/۰۶	۲	۰/۰۹	۳	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	وجود منبع غنی آبزیان در دریاچه سد به منظور بهره‌برداری‌های تفریحی و ماهیگیری ورزشی (S5)

۰/۰۸	۴	۰/۳۲	۲	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۴	۰/۳۲	۱	۰/۰۸	توسعه مراکز تفریحی و ورزشی متناسب در منطقه (احداث پیست اسکی در ارتفاعات منطقه، سایت ورزش های آبی، ماهیگیری و ...) S6
۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	ضعف ها نبود یک برنامه جامع مدیریت اکوتوریسم در محدوده مطالعاتی (W1)
۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	کامبود امکانات زیربنایی جهت توسعه گردشگری طبیعت در منطقه (جاده دسترسی، اقامتگاه و ...) W2
۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	ضعف در تسهیلات حمل و نقل و جابجایی در منطقه (W3)
۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	وجود شکارچیان و صیادان غیر مجاز بومی در منطقه (W4)
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	کامبود راهنمایان متخصص گردشگری طبیعت در منطقه (W5)
۰/۰۸	۳	۰/۲۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۱	۰/۰۸	بیکاری و مهاجرت روستائیان منطقه (W6)
۰/۱۲	۳	۰/۳۶	۳	۰/۳۶	۲	۰/۲۴	۴	۰/۴۸	۲	۰/۲۴	فرصت ها ایجاد فرصت های جدید شغلی و درآمد ارزی برای منطقه و کشور با توجه به پتانسیل های موجود در منطقه (O1)
۰/۰۹	۳	۰/۲۷	۲	۰/۱۸	۲	۰/۱۸	۴	۰/۳۶	۳	۰/۲۷	ترویج فرهنگ بومی و گسترش صنایع محلی در منطقه (O2)
۰/۱۰	۴	۰/۴۰	۲	۰/۲۰	۲	۰/۲۰	۴	۰/۴۰	۱	۰/۱۰	سرمایه گذاری در منطقه از طریق احداث تأسیسات زیر بنایی گردشگری (O3)
۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	تهدیدات عدم رعایت حریم دریاچه سد و اجرای پروژه های عمرانی و صنعتی در مجاورت سد (به ویژه اجرای پروژه های نفت و گاز) T1
۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	تبلیغات کم و نامناسب جهت معرفی جاذبه های گردشگری طبیعت منطقه در داخل و خارج از کشور (T2)
۰/۰۸	۱	۰/۰۸	۱	۰/۰۸	۱	۰/۰۸	۱	۰/۰۸	۱	۰/۰۸	طغیان رودخانه های منطقه، وقوع سیلاب های فصلی و آبگرفتگی (T3)
۰/۰۹	۱	۰/۰۹	۱	۰/۱۸	۲	۰/۰۹	۱	۰/۰۹	۱	۰/۰۹	فاصله نسبی محدوده مطالعاتی از مراکز بزرگ جمعیتی کشور (T4)
۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	۱	۰/۰۷	وجود تعارضات قانونی بین سازمان ها و بهره برداران غیر مجاز از منابع گردشگری منطقه (T5)
۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	احتمال شکسته شدن سد در اثر وقوع حوادث غیر مترقبه و بلایای طبیعی (T6)
۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	فرسایش، رسوبگذاری و ناپایدار شدن شیب های تند مشرف به دریاچه سد (T7)
۰/۱۱	۱	۰/۱۱	۱	۰/۱۱	۱	۰/۱۱	۱	۰/۱۱	۱	۰/۱۱	مشخص نبودن متولی اصلی گردشگری طبیعت در منطقه و ناهماهنگی سازمان های ذیربط (T8)

۰/۱۰	۱	۰/۱۰	۱	۰/۱۰	۱	۰/۱۰	۱	۰/۱۰	۱	۰/۱۰	عدم اطمینان بخش خصوصی جهت سرمایه گذاری در بخش گردشگری منطقه (T9)
۲/۶۶	-	۴	-	۲/۶۷	-	۲/۹۰	-	۳/۸۱	-	۲	جمع
۵	-	۱	-	۴	-	۳	-	۲	-	-	اولویت اجرای راهبرد

بحث و نتیجه گیری

این مطالعه با هدف تعیین ارزش های اقتصادی منابع تفرجگاهی محدوده دریاچه سد کارون ۳ به منظور ارائه بهترین راهبردهای مدیریتی به منظور استقرار و توسعه کاربری اکوتوریسم به انجام رسید. در این بین ملحوظ داشتن تجارب و توانمندی های افراد و سازمان های مرتبط برای تصمیم گیری و ارائه راهبردهای توسعه گردشگری طبیعت مورد توجه قرار گرفت. مهم ترین نتایج حاصل از ارزشگذاری اقتصادی منابع تفرجگاهی در محدوده سد کارون ۳ عبارتند از:

- ✓ بین تعداد بازدیدکنندگان از منطقه با سن افراد ارتباط منفی خیلی ضعیفی وجود دارد ($R = -0/186$);
- ✓ بین سطح تحصیلات افراد و تعداد بازدیدکنندگان از منطقه ارتباط منفی ضعیفی وجود دارد ($R = -0/202$);
- ✓ بین میزان استفاده افراد از منطقه با تعیین ورودیه ارتباطی وجود ندارد ($R = -0/011$);
- ✓ بین فاصله محل سکونت افراد و هزینه کرد سفر به منطقه ارتباط مستقیم بسیار قوی وجود دارد ($R = 0/937$);
- ✓ بین درآمد بازدیدکنندگان و میزان استفاده آنها از منطقه ارتباط معکوس ضعیفی وجود دارد ($R = -0/263$) و نتایج حاصل از تکمیل پرسشنامه ها نشان می دهد که تعیین ورودیه ای به میزان ۵۰ هزار ریال مناسب ترین میزان ورودیه برای بازدید از عرصه های بکر طبیعی و تاریخی - فرهنگی در محدوده سد کارون ۳ می باشد.

پس از اجرای تکنیک SWOT و تدوین و تعیین اولویت استراتژی های عملیاتی، پیشنهادهای ذیل جهت تصمیم گیرندگان توسعه صنعت اکوتوریسم در محدوده سد کارون ۳ قابل ارایه می باشند.

- توصیه می گردد پیش از اقدام به اجرای هر طرح گردشگری، این مهم همراه با تعیین ظرفیت برد و بررسی توان های بالقوه محیطی به انجام رسد. چه، مهم ترین مسئله در هر طرح توسعه، پایداری و صیانت از منابع زیستی آن می باشد.

- تبدیل تهدیدها به فرصت ها و نیز بهره گیری از قوت ها و فرصت ها برای فائق آمدن بر تنگناها و تهدیدها از اصول اولیه مدیریت راهبردی است. با عنایت به اینکه از جمله موانع توسعه گردشگری درکشورمان مسایل فرهنگی عنوان می شود، معرفی بایسته فرهنگ بومی مناطق گردشگری به مراجعین می تواند فرصت تجربه نمودن این فرهنگ و نیز زندگی در این محیط ها را فرا روی گردشگران منطقه قرار دهد. ساماندهی روستاهای پیرامون سد کارون ۳ و

شهرستان ایزده و توسعه فعالیت های مبتنی بر اکوتوریسم به داخل این سکونتگاه ها در صورت تمهید عالمانه می تواند ضمن کاهش هزینه ها باعث بهبود شرایط معیشتی بومیان منطقه گردیده در عین حال در اشاعه فرهنگ غنی بومی نیز موثر باشد.

- توجه به امر بازاریابی در توسعه اکوتوریسم حوزه های داخلی و خارجی مسأله ای مهم و راهگشاست این مهم نیازمند هماهنگی و همکاری نهادها و تشکیلات مختلف است.

- نظارت بر آثار زیانبار زیست محیطی توسعه صنایع نفت و گاز (جدول ۳) بر محدوده پیرامونی منطقه و فراهم آوردن شرایط لازم برای ارائه گزارش های دوره ای ارزیابی عملکرد محیط زیستی محدوده تحت بررسی از جمله جنبه های حائز اهمیت بشمار می رود.

- با توجه به غنای گونه های گیاهی و جانوری منطقه، به خصوص وجود گونه های متنوع پرندگان و پستانداران، اجرای برنامه های حفاظت از جمله راهبردهای مهم در منطقه است. به این ترتیب با توجه به استفاده از گزینه های جبرانی، همچون تدوین برنامه هایی مانند تعیین هرم سنی بلوغ پستانداران در منطقه، مشخص نمودن زون های حفاظتی، زمان بندی لازم جهت انجام شکار و افزایش نیروهای محیط بانی و حفاظتی در منطقه می تواند تأثیرات مثبتی بر افزایش جراثم شکارچیان غیر مجاز داشته باشد.

منابع

- اداره کل حفاظت محیط زیست استان خوزستان. ۱۳۸۵. طرح تفصیلی شهرستان های ایزده و باغ ملک. معاونت محیط زیست طبیعی اداره کل حفاظت محیط زیست استان خوزستان. ایران.
- سعودی شهابی، س. ۱۳۸۴. تعیین ارزش تفرجگاهی تالاب انزلی به روش هزینه سفر T.C.M و برآورد ظرفیت برد توریسم آن. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده محیط زیست و انرژی، دانشگاه علوم و تحقیقات واحد تهران.
- شادمان لاهیجی، ف. ۱۳۸۴. ارزشگذاری اقتصادی- تفرجی تالاب امیر کلاویه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده محیط زیست و انرژی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
- شرکت آب منطقه ای استان خوزستان. ۱۳۸۴. گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی سد کارون ۳ در فاز ساختمانی. اداره توسعه منابع آب استان خوزستان.
- یغمائی، م. ۱۳۸۲. گردشگری در ایران. انتشارات مرکز تحقیقات میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران، تهران.

Asheim, G.B. 2007. Green national accounting: Why and How? Environment and Economics, 5: 25-48.

Chen, W., Wei, N., Moun, S. 2009. Recreation demand and economic value: An application of travel cost method for Xiamen island. China Economic Review, 15: 398-406.

Chin Chen, L., pinou M., Jang F. 2010. Economic evaluation of recreation benefits at Fushan Botanica Gardan, 17(3): 375-85.

Fleming, C. 2008. The recreational value of Lake McKenzie, Fraser Island: An application of the travel cost method. Tourism Management, 54: 123-1131.

Johansen, M. 2008. Designing of strategic planning for ecotourism development in Table Mountain National Park by using of Freeman Method. *Environmental Management Journal*, 5(44): 23- 34.

Moons, E. 2003. The development and application of economic valuation techniques and their use in environmental policy-A Survey. Katholieke University Leuven. Belgium.

Shrestha, R.K. 2009. Valuing nature-based recreation in public natural areas of the Apalachicola River Region, Florida . *Journal of Environmental Management*, 85 : 977-985